

Богачик Т.С.,
заступник директора з науково-методичної роботи
КЗ «Інститут післядипломної педагогічної освіти
Чернівецької області»,
кандидат історичних наук
e-mail: tamara_bogachik@ukr.net

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ БЕЗПЕКОВИХ ВИКЛИКІВ

Сучасні стратегічні вектори вітчизняної освіти в умовах воєнного стану актуалізують нові підходи до науково-методичної роботи як пріоритетної форми науково-методичного супроводу освітнього процесу, і зокрема, системного професійного розвитку педагогічних працівників та важливого чинника реалізації Концепції «Нова українська школа» [6].

Функціонуючи у суворих умовах реальності та тримаючи освітній фронт, регіональна система післядипломної педагогічної освіти упевнено продовжує сприяти налагодженню та здійсненню продуктивного професійного діалогу між усіма його суб'єктами освітнього процесу. Водночас безпекові виклики і загрози та тенденції розвитку сучасної освітньої системи активізували процес якісної зміни професійної компетентності педагогів. Тому потребують оновлення і зміст, і форми науково-методичного супроводу освітнього процесу у цілому, та фахового удосконалення педагогів зокрема [11; 7].

У цьому контексті важливою є тісна співпраця усіх суб'єктів та інституцій, які координують цей супровід: адміністрацій закладів освіти, керівників методичних професійних спільнот/формувань усіх рівнів, відповідальних працівників управлінь освітою територіальних громад, Інституту післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області, Центрів професійного розвитку педагогічних працівників [7].

Водночас вищезазначені інституції покликані спільною консолідованою співпрацею забезпечити відповідний ефективний науково-методичний супровід, що дасть змогу урівноважити курсовий і післякурсний періоди, звівши їх до єдиного андрагогічного циклу. Це вимагає створити диференційовані умови для опанування педагогічними працівниками позицій суб'єктів професійного самовдосконалення і самореалізації тощо [11].

Безперечно, науково-методичний супровід професійного розвитку педагогів на усіх рівнях – шкільному, територіальному, обласному, має ґрунтуватися на засадах науковості, прогностичності,

гнучкості, мобільності, випереджувального характеру науково-методичного обслуговування, неперервності, принципах андрагогіки і гуманізму, акмеології і синергетики, менеджменту й маркетингу. При цьому важливо, щоб науково-методичний супровід мав індивідуальний характер, врахував динаміку розвитку кожного учителя, передбачав моніторинг реалізації заданої траєкторії тощо [11;8].

Ураховуючи основні завдання розвитку й модернізації системи освіти області, пріоритетні вектори розвитку регіональної післядипломної педагогічної освіти, у 2023/2024 н.р. продовжується реалізація обласної науково-методичної проблеми «Формування професійної компетентності педагогічних працівників шляхом інтеграції формальної, неформальної та інформальної освіти».

Водночас першочерговим та пріоритетним завданням в умовах повномасштабної війни для кожного педагогічного працівника області не тільки налаштуватися на роботу, а й вчитися будувати психологічно безпечне освітнє середовище в учнівських колективах, що позитивно впливатиме на психоемоційний стан здобувачів освіти та підвищить якість засвоєння знань [12]. Тому важливо детально опрацювати рекомендації «Психологічна підтримка здобувачів освіти в умовах війни: методичні рекомендації педагогам», розроблені фахівцями науково-методичного центру практичної психології та соціальної роботи ІППОЧО, які варто щоденно використовувати для підтримки школярів, практикувати запропоновані техніки, впроваджувати «психологічні хвилинки» на уроках тощо.

Кризові явища, викликані упродовж останніх трьох років спочатку пандемією COVID-19, а потім повномасштабним вторгненням РФ на територію України, суттєво підсилили «втрати в навчанні», «освітні розриви», «прогалини в навчанні» тощо як для закладів освіти усієї країни, так і для ЗЗСО Чернівецьчини. Тому важливо адміністраціям закладів освіти забезпечити проведення внутрішнього моніторингу результатів навчання здобувачів освіти з використанням діагностичного інструментарію, результати якого допомогли б організувати адаптивне гнучке планування, що б передбачало перерозподіл навчального часу між темами з кожної освітньої галузі, навчальних предметів, або ж стало основою для розроблення власних навчальних програм, коригування змісту та результатів навчання з урахуванням виявлених освітніх втрат [1]. Водночас вкрай необхідно створювати у закладах освіти методичну систему підтримки індивідуальної освітньої траєкторії учнів шляхом проведення індивідуальних занять, факультативів відповідно до навчального плану та/ або за запитом учнів, консультацій з учнями

для усунення прогалин у знаннях із предмету тощо; використовувати години варіативної складової шляхом запровадження індивідуальних та групових консультацій для здобувачів освіти.

На обласному та територіальних рівнях з боку ІППОЧО, ЦПРПП, методичних формувань різних рівнів потрібно посилити роботу в частині надання підтримки педагогічним працівникам щодо професійного вдосконалення з питань методики роботи в умовах змішаного навчання [1].

Пріоритетно важливим залишається у 2023/2024 н.р. здійснення ефективного науково-методичного супроводу впровадження Державного стандарту базової середньої освіти. Маємо позитивний регіональний досвід функціонування обласних творчих динамічних груп НУШ, метою діяльності яких стало розроблення та упровадження в практику роботи закладів загальної середньої освіти навчально-методичного забезпечення для викладання навчальних предметів за освітніми галузями НУШ [10, с. 29].

Створені формування педагогів, окрім укладання практичної складової з методики викладання навчальних дисциплін за освітніми галузями НУШ, у черговому навчальному році продовжать працювати над розробкою додаткового контенту з ключових навчальних тем, урахуваючи прогалини в знаннях, недосягнення учнівством очікуваних результатів навчання, що визначені освітніми програмами, тощо.

Закцентуємо, що засідання творчих динамічних груп за різними освітніми галузями НУШ продовжать проходити у 2023/2024 н.р. у форматі заходів неформальної освіти (практикумів, тренінгів, воркшопів, майстер-класів. Методичних дебатів, методичних панорам та діалогів тощо). У рамках традиційного заходу – Регіонального онлайн-івенту творчих груп НУШ, що спрямований на надання науково-методичної підтримки педагогічним працівникам щодо здійснення освітньої діяльності у 5-6 класах, буде продовжено демонстрацію розроблених навчально-дидактичних матеріалів тощо, що слугують основою для укладання методичних кейсів.

Наразі обласні динамічні творчі групи НУШ уже розпочали укладання регіонального електронного репозитарію практичних педагогічних ідей з методики викладання навчальних предметів за освітніми галузями, що допоможуть педагогам ліквідувати навчальні втрати учнівства та презентують практичну складову викладання у 5-6 класах [10]. Напрацьовані навчально-методичні кейси розміщено на інформаційному сайті ІППОЧО у вкладці «НУШ. Навчально-методичне забезпечення» [13].

Тому досить необхідним для учителів, які викладають у 5-6-их класах, відвідування усіх вищезазначених заходів, детальне знайомство з напрацьованими матеріалами. Разом з тим, важливим для впровадження Державного стандарту базової середньої освіти є ефективна діяльність шкільних динамічних груп учителів 5-6-х класів у кожному закладі освіти, перед якими постають наступні завдання:

- вивчення та опрацювання науково-педагогічної літератури з проблеми реалізації Концепції НУШ за освітніми галузями НУШ;
- розроблення практичних рекомендацій, моделей, схем, порад тощо та впровадження їх у викладацьку діяльність;
- напрацювання практичної складової з методики викладання навчальних дисциплін за освітніми галузями НУШ;
- моделювання, апробація упровадження інноваційних освітніх технологій;
- знайомство з регіональним передовим педагогічним досвідом з методики викладання навчальних предметів за освітніми галузями НУШ;
- отримання консультування з боку обласних динамічних творчих груп.

Варто на їх засіданнях, які можуть проходити у форматі методичних майстерень, практикумів, тренінгів, воркшопів, майстер-класів, методичних дебатів, методичних панорам та діалогів тощо, розглядати актуальні питання щодо нових підходів та нововведень Державного стандарту базової середньої освіти у 5-6 класах, зокрема: особливостей розроблення освітньої програми та варіантів навчальних і навчально-тематичних планів; забезпечення якості освіти та якості освітньої діяльності; педагогічної свободи в календарно-тематичному плануванні; формувального оцінювання та самооцінювання у процесі навчання тощо.

Справжнім генератором спонукання до особистісного і професійного розвитку для кожного педагога слугує Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» [2]. Саме Профстандарт мотивуватиме педагогічних працівників справлятися із сучасними викликами в освіті. Водночас кожен педагог, формуючи в учня НУШ низку компетентностей, сам повинен опанувати їх.

Тому, зважаючи на послідовність впровадження Профстандарту, спільним завданням адміністрацій закладів освіти, керівників методичних професійних спільнот/формувань усіх рівнів,

відповідальних працівників управлінь освітою територіальних громад, Центрів професійного розвитку педагогічних працівників, є допомога в організації детального опрацювання цього нормативного документу педагогами, аби вони були готовими до самостійного аналізу щодо володіння пропонованими компетентностями і проведення самооцінювання. З цією метою ЦПРПП можуть розробити анкети, опитувальники для вчителів, що допоможуть відрефлексувати їхню діяльність. Це на перспективу допоможе планувати підвищення кваліфікації та розбудовувати власну траєкторію професійного розвитку. Проте не можна передчасно впроваджувати Професійний стандарт задля оцінювання [3].

Водночас заклади освіти, користуючись своєю автономією, можуть затверджувати педагогічною радою результати неформального та інформального навчання педагогів. Плануючи заходи неформальної та інформальної освіти, ІППОЧО, ЦПРПП, територіальні професійні спільноти учителів, адміністрації закладів освіти мають враховувати формування загальних (громадянська, соціальна, культурна, лідерська та підприємницька) і професійних компетентностей вчителя (мовно-комунікативна; предметно-методична; інформаційно-цифрова; психологічна; емоційно-етична; педагогічне партнерство; інклюзивна; здоров'язбережувальна; проєктувальна; прогностична; організаційна; оцінювально-аналітична; інноваційна; рефлексивна; здатність до навчання впродовж життя) [2].

Аналогічно, плануючи заходи з неформальної та інформальної освіти з керівниками закладів освіти, необхідно вищезазначеним інституціям керуватися Професійним стандартом керівника (директора) закладу загальної середньої освіти та Професійним стандартом керівника (директора) закладу дошкільної освіти. Зокрема, варто передбачити у меті запланованих заходів для керівників ЗЗСО формування наступних загальних компетентностей: громадянської, соціальної, культурної, когнітивної та підприємницької; а відповідно до п.4 Професійного стандарту керівника (директора) закладу дошкільної освіти – ключових загальних компетентностей: громадянської, соціальної, культурної, цифрової, підприємницької, етичної [4;5].

Тому важливо проводити інформаційну та роз'яснювальну роботу, надавати консультаційну допомогу, підтримку щодо планування й розроблення траєкторії професійного розвитку педагогічних працівників, надання керівникам закладів освіти організаційно-методичних послуг з питань впровадження провідних технологій в освітній процес, розроблення документів закладів освіти,

використання інноваційних підходів у ході здійснення просвітницької діяльності тощо.

В основі системи науково-методичної роботи як важливого чинника реалізації Концепції НУШ на шкільному, територіальному та обласному рівнях має знаходитися діяльнісний підхід до підвищення фахової майстерності педагога, тобто включення педагога в реалізацію будь-якої діяльності (навчання, дослідження, проектування), та практична спрямованість всіх методичних заходів. Тому основною метою діяльності усіх суб'єктів та інституцій, які координують науково-методичний супровід освітнього процесу – дати поштовх до самоосвіти, самовдосконалення та самореалізації, допомогти вчителю розкрити свої таланти, надати йому кваліфікаційну допомогу як у питаннях теорії, так і в практичній діяльності, у підвищенні результативності його педагогічної праці. Цей пріоритет продовжує залишатися на часі, тому що забезпечує динамічний розвиток педагогічної спільноти.

У цьому контексті важлива роль відводиться Центрам професійного розвитку педагогічних працівників, діяльність яких зорієнтована на виконання таких функцій: планування та організація; діагностування; прогностичність і відновлення; моделювання; інформування; консультування; коригування та ін.

Окрім того, здійснюючи науково-методичний супровід професійного зростання педагогічних працівників, адміністрації закладів освіти, керівники територіальних професійних спільнот покликані зорганізувати методичне наставництво (надання кваліфікованої поради, допомоги, роз'яснення, інформаційної підтримки щодо вирішення професійних завдань, подолання професійних утруднень тощо); проведення педагогічного коучингу (забезпечення тренування педагогічних працівників для розвитку необхідних професійних здібностей і навичок, засвоєння передових стратегій тощо). При цьому важливо, щоб зберігалася системність, вертикальність і горизонтальна цілісність освітнього процесу; інтеграція формальної, неформальної та інформальної освіти; урахувалися професійні потреби педагогічних працівників тощо. Ключовою тематикою методичного наставництва і педагогічного коучингу може стати ознайомлення зі структурою та типами сучасного уроку, технологіями викладання, інноваційними методиками роботи, а також надання педагогу Нової української школи адресної допомоги в організації освітнього процесу відповідно до вимог тієї чи іншої освітньої галузі Державного стандарту тощо.

Водночас варто приділити значну увагу інформальній освіті педагогів, що передбачає вивчення сучасних методик, використання Інтернет-ресурсів, опрацювання нормативно-правових документів, вивчення літератури з обраної науково-педагогічної проблеми; ознайомлення з досвідом упровадження інноваційних технологій навчання та виховання тощо. Разом з тим науково-методичний супровід професійного зростання педагогів має спонукати до проблеми самоаналізу особистості взагалі, і самоаналізу професійної діяльності учителя зокрема. Тобто педагогічний працівник має бути зорієнтований на постійний аналіз результатів своєї професійної діяльності. Ефективною формою для проведення такого типу аналізу, на думку науковців, є аналіз особистих звітів, виступів, інтерв'ю тощо з різних видів діяльності на засіданнях методичних професійних спільнот, творчих груп, педагогічних рад тощо. У результаті такої діяльності відбувається акцентування уваги педагога, по-перше, на динаміці результатів, а по-друге, на рівні активності у професійній діяльності [8].

Підвищенню професійних компетентностей учителів сприяють конкурси фахової майстерності, які дозволяють педагогам «виходити» за межі закладу освіти, прогнозувати напрямки свого професійного розвитку і проектувати подальшу педагогічну діяльність [9]. Безперечно, участь у фаховому конкурсі професійної майстерності «Учитель року» вимагає від учасників глибокої педагогічної та методичної підготовки, розуміння теоретико-методологічних основ психології та педагогіки, а також розуміння сучасних концепцій освіти. Тому закладам освіти, органам управління освітою територіальних громад, ЦПРПП важливо допомогти учасникам-педагогам оптимально підготуватися до участі в конкурсі і реалізувати в ньому свій творчий потенціал.

Цьогоріч Всеукраїнський конкурс професійної майстерності «Учитель року-2024» пройде у таких номінаціях: «Українська мова та література», «Географія», «Фізика», «Образотворче мистецтво». Умови та порядок проведення конкурсу має затвердити центральний оргкомітет до 01 вересня 2023 року. Реєстрація учасників конкурсу розпочнеться 25 вересня і триватиме до 16 жовтня [14].

Отже, науково-методичний супровід освітнього процесу, що є важливою складовою усієї науково-методичної роботи, у сучасних умовах безпекових викликів і загроз має бути спрямований на підвищення науково-методичного рівня вчителя та формування його загальних і професійних компетентностей; розвиток вміння будувати психологічно безпечне освітнє середовище в учнівських колективах та

чіткого бачення про стандарти, яких мають досягати учні на різних рівнях/етапах навчання в умовах «втрат в навчанні» і «освітніх розривів», вміння ліквідувати «прогалин в навчанні»; підготовку до засвоєння змісту нових програм та технологій їх реалізації; постійне ознайомлення з досягненнями психолого-педагогічних дисциплін і методик викладання; вивчення та втілення у шкільну практику передового педагогічного досвіду; творче використання перевірених рекомендацій.

Список використаних джерел та літератури

1. Верховна Рада України. Комітет з питань освіти, науки та інновацій. Про затвердження Рекомендацій слухань у Комітеті на тему «Освітні втрати та освітні розриви на рівні загальної середньої освіти: вимірювання та механізми подолання». URL: <https://kno.rada.gov.ua/uploads/documents/38605.pdf>.

2. Верховна Рада України. Офіційний вебсайт. Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 23.12.2020 №2736-20 «Про затвердження професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#n10>.

3. Учителів не можна оцінювати за новим профстандартом, поки вони не отримають час і можливості для відповідної підготовки – інтерв'ю з Лілією Гриневич. URL: <https://nus.org.ua/articles/uchyteliv-ne-mozhna-otsinyuvaty-za-novym-profstandartom-poky-vony-ne-otrymayut-chas-i-mozhlyvosti-dlya-vidpovidnoyi-pidgotovky-interv-yu-z-liliyeyu-grynevych/>.

4. Верховна Рада України. Офіційний вебсайт. Наказ Міністерства розвитку економіки України від 28.09.2022 №6200-21 «Про затвердження професійного стандарту «Керівник (директор) закладу дошкільної освіти». URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-profesijnogo-standartu-kerivnik-direktor-zakladu-doshkilnoyi-osviti>.

5. Верховна Рада України. Офіційний вебсайт. Наказ Міністерства розвитку економіки України від 28.09.2022 №6200-21 «Про затвердження професійного стандарту «Керівник (директор) закладу загальної середньої освіти». URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/zatverdzheno-profesijnij-standart-kerivnika-direktora-zakladu-zagalnoyi-serednoyi-osviti>.

6. Сорочан Т.М. Методична робота: підготовка вчителів до реалізації концепції «Нова українська школа». URL: https://lib.iitta.gov.ua/710731/1/%D0%A1%D0%BE%D1%80%D0%BE%D1%87%D0%B0%D0%BD_%D0%9C%D0%95%D0%A2%D0%9E%D0%94%D0%98%D0%A1%D0%A2_05.pdf.

7. Богачик Т.С. Науково-методичний супровід професійного розвитку педагогів: пріоритети та завдання. URL: https://drive.google.com/file/d/1Hj5Lx_6eh2ETlLnDnjx4fEEukQKCgXTZ/view.

8. Богачик Т.С. Науково-методичний супровід формування професійної компетентності педагогічних працівників: сучасні виклики та актуальні завдання. URL: https://drive.google.com/file/d/1XgpoVTqNRN6pfZ4D7CewnQ38Ane_RKgS/view.

9. Богачик Т.С. Векторні орієнтири методичної роботи 2020/2021 навчального року. URL: https://drive.google.com/file/d/19LkuvqE5Ss4EE7Ly5jIIBF_nlgrQ-Tm-/view.

10. Богачик Т.С. Роль обласних динамічних творчих груп за освітніми галузями НУШ в укладанні методичних кейсів для ЗЗСО: регіональний практичний аспект // *Імплементация Державного стандарту базової середньої освіти: виклики, реалізація, перспективи: зб. Матеріалів Всеукр. Наук.-практ. Інтернет-конференції (онлайн)*, 15 травня 2023 р. / КЗ «Житомирський ОШПО» ЖОР; КНЗ КОР «Київ. Обл. ін-т післядиплом. Освіти пед. Кадрів»; Івано-Франків. Обл. ін-т післядиплом. Пед. Освіти та ін. Житомир : КЗ «Житомирський ОШПО» ЖОР, 2023. С.29-32.

11. Сидоренко В. Науково-методичний супровід професіогенезу педагогічних працівників: інноваційні напрями, функції, акметехнології. URL: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/pislya_dyplom_osvina/2_2016/%D0%A1%D0%98%D0%94%D0%9E%D0%A0%D0%95%D0%9D%D0%9A%D0%9E.pdf.

12. Романовська Д.Д., Гречко Р.І. Психологічна підтримка здобувачів освіти у мовах війни: методичні рекомендації педагогам. URL: http://ippobuk.cv.ua/?page_id=283.

13. Навчально-методичне забезпечення НУШ базової середньої освіти. Інформаційний сайт Інституту післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області. URL: http://ippobuk.cv.ua/?page_id=9803.

14. Міністерство освіти і наук України. Офіційний вебсайт. Наказ Міністерства освіти і науки України від 07.06.2023 №705 «Про проведення всеукраїнського конкурсу «Учитель року – 2024». <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/648/173/36c/64817336c3cf4661049463.pdf>.